

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

ПРОГРАМА
додаткового вступного іспиту
з економічної теорії
за ступенем доктор філософії
зі спеціальності С1 Економіка та міжнародні економічні відносини
для вступників з іншої спеціальності

Рекомендовано до затвердження
на засіданні приймальної комісії
протокол № 2 від «26» березня 2025 р.
Відповідальний секретар
приймальної комісії
 Дмитро МИРОНОВ

Полтава 2025

Упорядники:

Тетяна Костишина, зав. кафедрою управління персоналом, економіки праці та економічної теорії Полтавського університету економіки і торгівлі, доктор економічних наук
Віталій Шаповалов, доцент кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії Полтавського університету економіки і торгівлі, кандидат економічних наук

Рецензенти:

Дмитро Шушпанов, д.е.н., професор завідувач відділу демографічного моделювання та прогнозування Інституту демографії та проблем якості життя НАН України;

Лариса Шаульська, д.е.н., професор, професора кафедри економіки підприємства Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Розглянуто на засіданні кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії «_25_» лютого_2025 р., протокол №11
Зав. кафедри Т.Костишина
проф. Тетяна КОСТИШИНА

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	4
ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІСТУ ПРОГРАМИ.....	5
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ.....	9
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ.....	10
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	12

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

У сучасних умовах розвитку ринкових відносин суттєво зростає роль економічної теорії. Економічна теорія системно описує дійсність на основі відображення і абстрактного узагальнення її основних характеристик шляхом виокремлення визначень, понять, категорій, законів, правил.

Вступ на навчання за ступенем доктор філософії за спеціальністю С1 Економіка та міжнародні економічні відносини полягає у визначенні рівня підготовленості вступників іншої спеціальності, які бажають навчатися у Полтавському університеті економіки і торгівлі. Освітніми програмами передбачається складання вступного іспиту з додаткового вступного випробовування з економічної теорії.

Мета додаткового вступного іспиту полягає у здійсненні комплексної оцінки знань вступників іншої спеціальності щодо загальних закономірностей розвитку суспільного виробництва, з'ясування механізму дії економічних законів і механізму використання їх людьми у процесі господарської діяльності, визначення суттєвих рис основних соціально-економічних систем та напрямків їх еволюції економічних систем, а також практичних вмій та навичок аналізу економічних явищ і процесів на різних рівнях економічного буття та самостійного вироблення і прийняття оптимальних економічних рішень.

Вимоги до здібностей і підготовленості вступників. Для успішного засвоєння освітньо-професійної програми вступники повинні мати базову вищу освіту та здібності щодо володіння знаннями, уміннями і навичками щодо циклів соціально-гуманітарної; фундаментальної, природничо-наукової та загальноекономічної; професійної та практичної підготовки. На вступному іспиті вступники повинні висвітлити глибину знань щодо еволюції економічних систем, механізму функціонування ринкової економіки та поведінки економічних суб'єктів в умовах обмеженості ресурсів, а також власний науково-дослідний потенціал, які виступатимуть у подальшому гарантом успішного засвоєння освітньої програми.

Характеристика змісту програми. Програма вступних випробувань відображає вимоги до вступників на навчання за ступенем доктор філософії, визначених у галузевих стандартах вищої освіти.

Порядок проведення фахових вступних іспитів визначається Положенням про приймальну комісію ПУЕТ та Правилами прийому до аспірантури та докторантури ПУЕТ у 2025 р.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІСТУ ПРОГРАМИ

Зародження економіко-теоретичних знань. Виникнення і основні етапи розвитку економічної теорії як науки. Сучасні напрями, школи і течії економічної науки. Об'єкт економічної теорії та її предмет. Трагування предмету економічної теорії різними школами. Функції економічної теорії. Категорії та закони економічної теорії. Система економічних законів, механізми їх дії та їх використання. Метод економічної теорії. Позитивна та нормативна економічної теорії.

Виробництво як процес суспільної праці. Зміст і структура суспільного виробництва. Матеріальне та нематеріальне виробництво, їх сутність і взаємозв'язок. Продукт і суспільний характер праці. Об'єктивна та суб'єктивна корисність продукту. Гранична корисність продукту. Закон спадної граничної корисності продукту. Основні фактори виробництва. Засоби і предмети праці. Земля як фактор виробництва. Робоча сила. Поєднання факторів виробництва. Виробничі ресурси та їх обмеженість. Проблеми оптимальної структури використання обмежених ресурсів. Крива виробничих можливостей. Виробничий потенціал суспільства. Суспільна праця та її необхідність. Робочий час. Процес праці. Суспільна корисність праці. Праця як джерело добробуту та багатства народів.

Економічні потреби суспільства, їх суть і структура. Піраміда Маслоу. Безмежність потреб. Закон зростання потреб та механізм його дії. Виробництво як визначальний фактор формування потреб та їх розвитку. Потреби і споживання. Структура потреб людини за сучасних умов. Економічні інтереси і потреби. Сутність і структура економічних інтересів. Взаємозв'язок потреб, економічних інтересів і виробництва. Економічні суперечності, їх суть, характер і класифікація. Суперечності джерело розвитку. Боротьба нового зі старим і ствердження нового необхідна умова соціально-економічного прогресу.

Сутність соціально-економічної системи та її основні структурні елементи. Класифікація економічних систем. Типи економічних систем. Продуктивні сили суспільства. Показники розвитку продуктивних сил. Продуктивні сили і виробничий потенціал суспільства. Технологічний спосіб виробництва. Історичні типи технологічного способу виробництва. Виробничі відносини, їх суть, система і структура. Організаційно-економічні і техніко-економічні відносини. Економічна система й економічний лад суспільства. Відносини власності, їх типи і форми. Економічний та юридичний зміст власності. Суб'єкти та об'єкти власності. Розвиток відносин власності на сучасному етапі. Реформування відносин власності в Україні. Економічна система й соціально-економічний устрій суспільства. Суспільно-економічна формація та її складові. Вплив надбудови на виробництво.

Загальні форми суспільного виробництва. Натуральне виробництво. Товарне виробництво, умови та причини його виникнення. Характерні риси товарного господарства. Проста і розвинута форма товарного виробництва. Товар і його властивості. Мінова вартість. Споживна вартість. Теорії вартості: трудова, маржиналістська і неокласична. Чинники, що визначають величину вартості товару. Характер праці в товарному виробництві. Суперечності товарного господарства. Розвиток товару і товарного виробництва за сучасних умов. Закон вартості та його функції. Гроші та їх суттєві риси. Теорії грошей. Специфіка вартості грошей. Еволюція грошей та їх функції. Гроші та ціна. Суть ціни. Грошовий обіг та його закони. Грошова система. Інфляція, її суть і причини.

Капітал як економічна категорія товарного виробництва. Перетворення грошей в капітал. Загальна формула руху капіталу та її протиріччя. Теорії капіталу. Нагромадження капіталу. Наймана праця: суть і риси. Робоча сила, її вартість та споживна вартість. Час відтворення вартості робочої сили. Заробітна плата – категорія розвинутого товарного виробництва. Функції заробітної плати. Джерело заробітної плати. Теорії заробітної плати. Форми і системи заробітної плати. Заробітна плата і стимулювання праці. Сучасна структура заробітної плати. Номінальна і реальна заробітна плата. Взаємозв'язок зростання продуктивності праці та заробітної плати. Мінімальна заробітна плата та її критерії.

Витрати виробництва, їх суть та види. Витрати підприємства. Економічні витрати та їх специфіка. Вмінні витрати. Постійні й змінні витрати. Валові, середні й граничні витрати. Собівартість, її структура і значення. Мінімізація витрат. Прибуток і його суть. Теорії прибутку. Норма і маса прибутку та фактори, що на них впливають. Нормальний (середній, звичайний, типовий) прибуток і механізм його формування. Чистий прибуток і його джерела. Валовий дохід підприємства. Проблеми розподілу валового доходу і прибутку. Податки та платежі з доходів підприємств. Ціна виробництва та її структура. Середній прибуток і економічна рівновага.

Ринкові відносини, їх суб'єкти й об'єкти. Ринок як підсистема ринкової економіки. Функції ринку. Види ринків. Механізм функціонування ринкової системи та її недоліки. Ринкова модель координації попиту та пропозиції. Аналіз індивідуальних ринків: попит і пропозиція. Закони попиту та пропозиції, цінові та нецінові детермінанти попиту та пропозиції. Ринкова рівновага. Ринкова ціна: суть, механізм формування і функції. Конкуренція та її суть. Функції та форми конкуренції. Ринок чистої конкуренції. Чиста конкуренція і ефективність. Ринок монополістичної конкуренції. Олігополістичний ринок. Ринок чистої монополії. Види чистих монополій. Економічні наслідки монополій. Антимонopolьна політика держави. Ринкова інфраструктура, її елементи та функції. Ринок споживчих товарів і послуг. Ринки виробничих ресурсів: засобів виробництва, землі і робочої си-

ли. Фінансовий ринок. Ринок грошей. Кредитний ринок та його структура. Ринок цінних паперів, його суть і функції.

Суспільне відтворення: суть і основні риси. Види відтворення. Концепції суспільного виробництва. Теорії продуктивної і суспільно корисної праці. Національний продукт і його форми. Вартісна та матеріальна форма суспільного продукту. Валовий національний продукт. Валовий внутрішній продукт, чистий продукт. Національний дохід, його розподіл та перерозподіл. Два підрозділи суспільного виробництва та їх функції у процесі відтворення. Умови реалізації суспільного продукту за простого і розширеного відтворення. Національне багатство і його відтворення. Суть і структура національного багатства. Природне багатство і проблеми його відтворення.

Закономірності формування і розвитку монополістичного капіталізму. Концентрація і централізація капіталу. Монополія, її суть і форми. Антимонопольне законодавство. Фінансовий капітал і його суть. Фінансово-промислові групи. Фінансова олігархія. Об'єктивна зумовленість державно-корпоративного капіталізму і державного регулювання економіки. Суть і типи державно-корпоративного капіталізму. Монополії та олігополії в системі регульованого капіталізму. Державна власність і державний контроль в економічній системі регульованого капіталізму. Макроекономічне регулювання як визначальна властивість регульованого капіталізму. Економічний лад соціалізму і його основні риси. Моделі економічних систем соціалізму. Механізм функціонування економіки державного соціалізму. Директивне планування. Централізоване управління. Планово-розподільча система. Товарно-грошові відносини і ціни. Планові ціни. Проблеми «зарегульованості». Проблеми економічної рівноваги. Дефіцит. Суть змішаної економіки й об'єктивні причини її формування. Теорії та моделі змішаної економіки. Механізм функціонування виробництва в умовах змішаної економіки. Економічні сектори та їх структура. Типи економічних секторів. Проблеми економічної рівноваги і розвитку. Відносини власності в системі змішаної економіки. Проблеми соціальної орієнтації змішаної економіки.

Загальні риси світового господарства. Світові економічні зв'язки та їх розвиток. Міжнародний поділ праці і спеціалізація виробництва. Ступені генезису й об'єктивні основи розвитку світового господарства. Соціально-економічна суть системи сучасного світового господарства. Структура і суперечності розвитку сучасного світового господарства. Особливості дії економічних законів у світовому господарстві. Специфіка міжнародних економічних відносин та їхні основні форми. Міжнародна торгівля та її економічні основи. Принципи порівняльних переваг. Протекціонізм і вільна торгівля. Торговий баланс. Україна в системі міжнародної торгівлі. Міжнародні валютні відносини та їхня роль у світогосподарських зв'язках.

Міжнародна валютна система, історія розвитку та сучасний стан. Валютні курси. Міжнародний рух капіталів. Сутність руху капіталів. Прямі й портфельні інвестиції: масштаби, динаміка і структура міжнародного руху капіталів. Платіжний баланс.

Сутність глобальних проблем сучасності (економічних, продовольчих, сировинних, енергетичних, міжнародного тероризму) та причин їх виникнення. Основні шляхи розв'язання глобальних проблем. Роль діяльності міжнародних та громадських організацій у розв'язанні глобальних проблем. Питання поліпшення економічної та паливно-енергетичної ситуації в Україні. Проблеми і напрями активізації участі України в системі міжнародних економічних відносин та розв'язанні глобальних проблем.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ

Оцінювання вступників проводиться за 200-бальною шкалою. При цьому використовуються такі критерії:

190 – 200 балів	Вступник дав правильну, вичерпну відповідь на поставлені питання, продемонстрував глибокі знання понятійного апарату і літературних джерел, уміння аргументувати власне ставлення до відповідних категорій, залежностей, явищ.
182 – 189 балів	Вступник у цілому дав відповідь на поставлені питання, але не зміг переконливо аргументувати власну відповідь, помилився у використанні граматичних структур, припустив несуттєву помилку у відповіді.
174 – 181 балів	Вступник отримує за відповідь з двома-трьома суттєвими помилками.
164 – 173 балів	Вступник дав неповну відповідь на запитання, ухилився від аргументації, показав задовільні знання літературних джерел.
100 – 163 балів	Вступник має неповне знання програмного матеріалу, але отримані знання відповідають мінімальним критеріям оцінювання.
0 – 99 балів	Вступник дав неправильну відповідь, показав незадовільні знання понятійного апарату і спеціальної літератури, ухилився від аргументації чи взагалі не відповів.

Екзаменаційний білет містить 3 питання

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Перелік питань для додаткового вступного випробовування зі спеціальності

СІ Економіка та міжнародні економічні відносини

1. Валовий дохід підприємства: суть, проблеми розподілу. Ціна виробництва та її структура.
2. Виникнення економічної теорії та еволюція поглядів на її предмет
3. Виробничі відносини: суть, структура.
4. Відносини власності: суть, типи, форми.
5. Витрати виробництва: суть, різновиди.
6. Глобальні проблеми: суть, причини виникнення, класифікація. Шляхи вирішення глобальних проблем людства.
7. Господарський механізм: суть, основні елементи, значення.
8. Розвиток форм вартості. Гроші: суть та функції.
9. Двоїстий характер праці в товарному виробництві. Закон вартості та його функції.
10. Доходи населення: формування, причини диференціації.
11. Економічна система: суть, структура.
12. Різновиди економічних систем та їх характеристика. Суспільно-економічна формація.
13. Економічне зростання: суть, показники, різновиди, значення.
14. Економічні категорії і закони (в т.ч. види законів, механізм їх дії та використання).
15. Економічні потреби: суть, структура та розвиток. Економічні інтереси.
16. Загальні форми суспільного виробництва: натуральне і товарне виробництво
17. Закони грошового обігу. Грошова система та її елементи
18. Заробітна плата: суть, функції.
19. Концепції заробітної плати в економічній науці.
20. Змішана економіка: суть, основні риси, умови виникнення. Теорії та моделі змішаної економіки.
21. Інфраструктура ринку: суть, елементи, функції.
22. Капітал підприємства, його структура, обіг та кругообіг.
23. Основний та оборотний капітал.
24. Капітал: суть, зміст, форми, загальна формула руху.
25. Конкуренція: суть, значення, функції, форми.
26. Кредит: суть, умови (принципи), форми, роль.
27. Міжнародні економічні відносини: суть, види, форми.

28. Монополістичний (корпоративний) капіталізм: суть, основи функціонування.
29. Національний дохід: суть, структура, розподіл.
30. Основні моделі ринків. Ринок досконалої конкуренції, особливості ціноутворення.
31. Підприємство: суть, роль, функції, форми. Підприємництво.
32. Позичковий капітал та позичковий відсоток: суть, джерела, роль, норма, динаміка.
33. Прибуток: економічний зміст та різновиди. Теорії прибутку. Норма і маса прибутку, чинники, що їх визначають
34. Продуктивні сили: суть, структура та розвиток. Технологічний спосіб виробництва
35. Регульований (державно-корпоративний) капіталізм: суть, основи функціонування, закономірності.
36. Ринки недосконалої конкуренції: характеристики, особливості ціноутворення.
37. Ринкове саморегулювання: зміст, механізми, недоліки. Державне регулювання ринку.
38. Ринок: суть, зміст, суб'єкти, об'єкти, умови виникнення, функції, закони.
39. Робоча сила як товар: суть, властивості, відтворення
40. Світове господарство: суть, основи формування, сучасні особливості та закономірності.
41. Структура ринку: основні види ринків, їх особливості, роль та взаємозв'язок (в т.ч. споживчий, виробничих ресурсів, фінансовий).
42. Суспільне виробництво: суть і структура.
43. Результати суспільного виробництва та його ефективність.
44. Підрозділи суспільного виробництва: зміст, функції, роль у відтворенні.
45. Суспільний (національний) продукт: суть, форми, різновиди, методи обчислення, кругообіг.
46. Теорії вартості товару.
47. Теорії грошей: еволюційна та раціоналістична концепція
48. Теорії капіталу.
49. Товар: суть, властивості, види. Чинники, що впливають на вартість товару.
50. Фактори виробництва: суть, види, взаємозв'язок. Виробничий потенціал суспільства

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Економічна теорія [Текст] : навч. посібник / А.П. Бурляй, А. М. Андрющенко, Г. І. Середа, [та ін.]. – К. : Центр учб. л-ри, 2009. – 520 с.
2. Економічна теорія: політична економія : підручник / за ред. С. І. Юрій. – К. : Кондор, 2009. – 604 с.
3. Економічна теорія [Текст] : навч. посіб. / Р. І. Магійович, Н. Б. Зеліско ; Львів. нац. аграр. ун-т. - Львів : Галицька видавнича спілка, 2021. - 323 с
4. Економічна теорія [Текст] : навч. посіб. / уклад.: Бойда С. В., Колосінська М. І., Белей С. І. ; Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. - Чернівці : ЧНУ : Рута, 2021. - 199 с.
5. Костюк В. С. Економічна теорія [Текст] : навч. посібник / В. С. Костюк, А. М. Андрющенко, І. П. Борецько. – К. : Центр учб. л-ри, 2009. – 282 с
6. Міжнародна політична економія [Текст] : навч. посіб. / А. С. Філіпенко ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - Київ : Київський університет, 2021. - 255 с.
7. Мочерний, С.В. Основи економічної теорії [Текст] : навч. посібник / С.В. Мочерний, О.А. Устенко. – 3-тє вид., стер. – К. : ВЦ "Академія", 2009. – 504 с.
8. Основи економічної теорії [Текст] : навч. посіб. / В. Г. Федоренко, М. М. Руженський, С.В. Палиця, Ю. Б. Пінчук. – К. : Алерта, 2012. – 312 с.
9. Соціологія економіки [Текст] : підручник / М. П. Лукашевич, О. М. Лукашевич, Ф. Ф. Шандор ; Ужгород. нац. ун-т. - 2-ге вид., допов. і перероб. - Ужгород : РІК-У, 2021. - 294 с.